

ТАЪЛИМИЙ МАҚСАДЛАРДА ОММАВИЙ АХБОРОТ ВОСИТАЛАРИ МАТЕРИАЛЛАРИНИНГ МЕДИАПЕДАГОГИК ФУНКЦИЯЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ

Ш.Н.Тайлакова

Ўзбекистон журналистика ва оммавий
коммуникациялар университети декани,
педагогика фанлари бўйича фалсафа
доктори, доцент

Аннотация: Медиаинг ривожланиши ва унинг жамият тараққиётидаги аҳамияти нақадар ортиб бораётгани бу жабҳада илмий изланишларни олиб боришни тақозо этмоқда. Кўплаб мамлакатларда ўқувчи-ёшларга оид аудиовизуал медиаматериаллардаги муаммоларга ўз вақтида ечим топилмаётгани сабаб ёш авлод тарбияси ва руҳиятида намоён бўлаётган салбий таъсирлар ҳам бундай тадқиқотларга нисбатан заруратни оширмоқда. Ўсмирлар қабул қилаётган ҳар қандай визуал ахборотларни медиатаълим ва медиасаводхонлик талаблари доирасида таҳлил қилиши, саралаш лозим. Мақолада айнан шу жиҳатларга эътибор қаратилган бўлиб, унда ўсмирларни маънавий-ахлоқий тарбиялашда медиаконтентларнинг маърифий функцияларидан фойдаланиш имкониятлари ҳақида сўз боради.

Калит сўзлар: ўсмир ёшдаги болалар, оммавий ахборот воситалари, медиаконтентлар, медиатаълим, медиасаводхонлик, ахборот.

Аннотация: Развитие средств массовой информации и возрастающее их значение в развитии общества требует проведения научных исследований в этой области. В связи с тем, что во многих странах проблемы подростков и аудиовизуальных медиаматериалов, связанных с подростками, своевременно не решаются, негативные последствия, проявляющиеся в воспитании и психике подрастающего поколения, также повышают потребность в подобных исследованиях. Необходимо анализировать и систематизировать любую визуальную информацию, получаемую подростками в рамках требований медиаобразования и медиаграмотности. В статье акцентируется внимание на этих аспектах, и говорится о возможностях использования воспитательных функций медиаконтента в духовно-нравственном воспитании подростков.

Ключевые слова: подростки, СМИ, медиаконтент, медиаобразование, медиаграмотность, информация.

Annotation: The development of the media and their growing importance in the development of society requires scientific research in this area. Due to the fact that in many countries the problems of adolescents and audiovisual media related to adolescents are not addressed in a timely manner, the negative consequences that are manifested in the upbringing and psyche of the younger generation also increase the need for such studies. It is necessary to analyze and systematize any visual information received by adolescents within the framework of the requirements of media education and media literacy. The article focuses on these aspects, and talks about the possibilities

of using the educational functions of media content in the spiritual and moral education of adolescents.

Keywords: *adolescents, media, media content, media education, media literacy, information.*

Бугун ёш авлод кундалик ҳаётида турли мазмундаги маълумотларга ахборот воситалари орқали эга бўлмоқдалар. Улар кўраётган фильмлар, кўрсатувлар, тинглаётган мусиқа, ўйнаётган компьютер ўйинлари ўсмирларнинг маънавий оламига турлича таъсир кўрсатади. Медиа воситалари орқали таъсир этишнинг ижобий ва салбий кўринишларини ҳисобга олган ҳолда, шуни айтиш мумкинки, инсон маънавий камолотида у қабул қилаётган ахборот муҳитининг роли катта. Демак, бугун ўсмирларнинг нимани кўриб, нимани тинглаётгани биринчи навбатда у вояга етаётган оила, шу билан бир қаторда таълим муассалари эътиборидан ҳам четда қолиши керак эмас.

Теледастурлар улар хоҳ кўрсатув, хоҳ мультфильм ёки видеороликлар мисолида бўлсин, бола дунёқарашига кучли таъсир этиш хусусиятига эгадир. Телемахсулотнинг таъсирчанлик хусусияти бола онгида ёки салбий ёки ижобий фикр ва ғояларнинг туғилишига сабаб бўлади. Шундай экан, телемахсулот тайёрлайдиган соҳа вакили ўсмирлар журналистикасининг ўзига хос йўналиш эканлигини ҳисобга олиши лозим. Ўсмирлар теледастурларининг биринчи хусусияти шундаки, тасвир, монтаж, мусиқа усуллари билан маҳорат билан фойдалана олиши натижасида кўрсатувни томоша қилган ёш томошабинда катта ижобий таассурот қолишига эришиш мумкин ¹

Телекўрсатувларнинг иккинчи медипедагогик хусусияти-воқеани айнан телетомошабиннинг кўз ўнгида содир этиши билан характерланади. Бу хусусият томошабин (ўсмирлар) қалбига таассуротдан ташқари воқеа билан билан бола ўртасида восита йўқолиб, олам билан одам юзма-юз бўлиб қолади²

Ўсмирлар кўрсатувлари оламни англаш орқали уларни ҳаётга мослаштириш, ижтимоий кўникмаларни малакага айлантириш ва маънавий тарбиялаш характерига эга бўлиши керак. Медиамахсулотнинг тарбияловчи хусусиятларга эга бўлиши, миллий менталитетимизга мос келиши катта аҳамиятга эга. Миллий ахборот маконида медиаконтентларнинг маърифий функциясини бажарилиши ана шунга боғлиқ.

¹ Рўзиев Ф, Жўраева Х. Тележурналистга тавсиялар.- Т.: Шарқ матбаа акциядорлик компанияси, 2013.

² Рўзиев Ф, Жўраева Х. Тележурналистга тавсиялар.- Т.: Шарқ матбаа акциядорлик компанияси, 2013.

Тадқиқот жараёнида телеканалларда эфирга узатиладиган кўрсатувларнинг ўсмир ёшдаги болаларни маърифий-ахлоқий ривожлантиришга хизмат қилувчи: огоҳлантирувчи, маълумот берувчи, интегратив, ижтимоий, маданий-рекреатив эҳтиёжларни таъминловчи ташкилий-эдукатив функциялари аниқлаштирилди.

Огоҳлантирувчи функцияси – телекўрсатувларнинг огоҳлантирувчи функцияси бола шахсида турли шубҳали медиа материалларга nisbatan сезгир ва огоҳ бўлиш, уларга дуч келганда тўғри ҳаракатлар қилиш ва эҳтиёткорлик сифатларининг шаклланишига хизмат қилади.

Интегратив функцияси – ўсмирларни мамлакатда олиб борилаётган ислохотлардан хабардор қилиш орқали уларда дахлдорлик ҳиссини шакллантириш, ўз манфаатларини эл-юрт манфаатлари билан бирлаштириш (интеграциялаш) вазифасига хизмат қилади. Масалан, теледастурларда янги қурилаётган бинолар, истироҳат боғлари, барча шароитларга эга бўлган замонавий ўйингоҳлар ва уларни тоза, озода сақлашда ўсмирларнинг ҳам ҳиссаси борлиги бола тилида содда ва тушунарли тарзда баён қилиниши мумкин.

Маълумот берувчи – телекўрсатувларнинг маълумот берувчи функцияси ўсмирлар аудиторияси учун мўлжалланган қизиқарли янгиликлардан хабардор қилиш, уларни илмий, бадиий, маънавий билимлар билан таъминлаш ҳамда ахборий маданиятни секин аста шакллантиришга хизмат қилади.

Ижтимоий-тарбиявий – телекўрсатувларнинг ижтимоий-тарбиявий функцияси бола шахсида ахлоқий сифатларни шакллантириш, маънавий тарбиялаш, ҳаётга мослаштириш ва ижтимоий малакаларни ривожлантиришга хизмат қилади.

Маданий-рекреатив – телекўрсатувларнинг маданий-рекреатив функцияси кўрсатувлар намойиши орқали маданий ҳордиқ чиқариш вазифасини ўтайди ҳамда ўсмирларнинг ўз ижодий қобилиятларини рўёбга чиқариш, уларнинг эстетик эҳтиёжларини ривожлантиришга хизмат қилади.

Таҷрибаларимиз таҳлили шуни кўрсатдики, ўсмирлар аудиториясига мўлжалланган мавзуларнинг ёритилишида юқорида санаб ўтилган ташкилий-эдукатив функциялар телекўрсатувлар мазмунида ҳар доим ҳам ўз аксини топмайди. Хусусан, ўсмирлар кўрсатувларини тайёрлайдиган тележурналистлар

фаолиятида воқеа-ходисаларни идрок ва таҳлил қилиш қобилияти суств, натижада кўрсатув тайёрлаш жараёнида кичик томошабин-боланинг маънавий эҳтиёжлари, қизиқишлари, шахсий фикри эътибордан четда қолади. Таҳлиллар натижасида ўсмирлар аудиториясига мўлжалланган мавзуларнинг ёритилишида куйидаги камчиликлар мавжудлиги аниқланди:

воқеа-ходисаларни таҳлил қилиш қобилияти суств, объектга нисбатан бир ёқлама муносабат яъни телеоператор назари билан қарайди;

баъзи кўрсатувларда интервью олувчи ўзининг суҳбатдоши (бола) га нисбатан жуда кўп гапириб юборади, суҳбатдошнинг ўз фикрини тўлиқ намоён қилишига имкон қолмайди;

ўсмирлар учун мўлжалланган кўрсатувларда эса, болага гап ўргатиб, уни “тўтиқуш” мисол сайратиш ҳолатлари кўп кузатилади³

ўсмирлар фикрлари катталар талқинида берилиши кузатилади, яъни боладан интервью олинганда, у гўё катталардай фикрлайди, катталардай гапиради;

баъзи медиаматериалларда журналист воқеликни бола номидан ўзлари талқин қилиб кўя қоладилар, яъни кўпгина медиамаҳсулотларни тайёрлашда ўсмирлар эҳтиёжлари, қизиқишлари инобатга олинмайди.

Юқоридаги ҳолатларни ҳисобга олиб, ўсмирлар аудиториясига оид дастурларни тайёрловчи журналистларнинг медиапедагогик билимларини ошириш зарур. ОАВда бола шахсини ривожлантиришга қаратилган мавзулар самарадорлигини ошириш – ўсмир ёшдаги болаларнинг маънавий эҳтиёжларига мослиги, мавзулар ранг-баранглиги, тарбиявий ишлар мазмунига уйғунлик, ўсмирларда медиасаводхонликни шакллантириш, контентнинг ўсмирлар ёш хусусиятларига мослиги каби медиа талаблар асосида такомиллаштирилиши керак.

Юқоридаги медиапедагогик талабларни ҳисобга олиб, ўсмирлар аудиториясига оид дастурларни тайёрловчи журналистлар ва ижодий жамоа бола психологияси билан шуғулланувчи мутахассислар, яъни тарбиячи-педагоглар, психологлар бидан ҳамкорликни йўлга қўйиши мақсадга мувофиқдир.

³ Қосимова Н., Тошпўлатова Н. Ўзбекистонда оммавий ахборот воситаларида болалар мавзусини ёритишнинг назарий ва амалий асослари. Ўқув қўлланма. Тошкент. 2014, 211 б.

Хулоса қилиб айтганда, ўсмирлар телеканаллари дастурларининг эдукатив-маърифий функциясини ишга туширишда медиа назариётчилар, медиапедагоглар ҳамда ОАВ мутахассисларининг ўзаро ҳамкорлигини йўлга қўйиш бу йўналишдаги ишларнинг сифат ва самарадорлигини оширишда долзарб аҳамият касб этади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Рўзиев Ф, Жўраева Х. Тележурналистга тавсиялар.- Т.: Шарқ матбаа акциядорлик компанияси, 2013.
2. Қосимова Н., Тошпўлатова Н. Ўзбекистонда оммавий ахборот воситаларида болалар мавзусини ёритишнинг назарий ва амалий асослари. Ўқув қўлланма. Тошкент. 2014, -211 б.
3. Пахрутдинов Ш. Глобал ахборот жамияти ва медиатаълим. Ўқув-услубий кўрсатма. –Т.: 2014.
4. Трубицына Л. Средства массовой информации и психологическая травма. Проблемы медиапсихологии. “Журналистика в 2000 году: Реалии и прогнозы развития”, Москва, МГУ, 2001. <http://evartist.narod.ru/text7/41.html>

